

שיחה עם חבר מועצת גדולי התורה
ורבה של רמת אלחנן
מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
עשרת ימי תשובה תשפ"ו

גזל מקטרג בראש!

עומדים אנו בעשרת ימי תשובה, מתקרבים ליום הקדוש 'יום הכיפורים', בימים אלו כולם מפשפשים במעשיהם וחוזרים בתשובה, כדי שנוכה להיחתם לחיים טובים ולשלום. והדברים פשוטים שכל אחד צריך דבר ראשון לעשות בעצמו את ה'חשבון-הנפש' הפרטי שלו, במה הוא צריך להתחזק, ולהשתפר.

וכן היה רגיל לומר מו"ח רשכבה"ג מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, כשבאו לשאול אותו בעת צרה במה צריך להתחזק: 'כל אחד יודע את נגעי לבבו, וכל אחד יודע בעצמו יותר טוב מכולם מה עליו להתחזק, שיפשפש במעשיו ויתקן את דרכיו'.

אך בכל זאת, ראוי לנו לדעת את דברי חז"ל הקדושים במדרש (ויקרא רבה, לג ג) 'סאה מלאה עוונות - מי מקטרג בראשה? - גזל'. ומבואר כאן, שעוון גזל הוא הדבר הראשון שמקטרג על האדם ביום הדין, ולכן צריך כל אדם לשמור מאד על נקיון כפיו, ולהיזהר מאד לבל ידבק בו אפילו משהו מן הגזל.

ויש בזה הגיון, כי כשמחלל שבת או אוכל נבילות וטריפות, אין מי שמתרעם עליו פה בעולם הזה, אבל כשגזל את חבירו, הנגזל בוכה ומתלונן, ודמעות העשוק עולות עד למעלה, ומקטרגים עליו לפני כסא הכבוד, לפני כל שאר חטאיו של האדם.

כל יוה"כ שווה - 'למען נחדל מעושק ידינו'

והרי אנו רואים שבתפילת נעילה, בעיצומו של היום הקדוש, תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה להתפלל ולומר: 'אַתָּה הַבְּדִלְתָּ אֶנּוֹשׁ מֵרֹאשׁ, וַתְּכִיֶּרְהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ. כִּי מִי יֹאמֶר לָךְ מֶה תַּפְעֵל, וְאִם יִצְדֹּק מֶה יִתֵּן לָךְ. וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה, קֶץ וּמַחִילָה וּסְלִיחָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ, לְמַעַן נַחְדֹּל מֵעֲשֹׂק יָדֵינוּ, וְנָשׁוּב אֵלֶיךָ לַעֲשׂוֹת חֲקֵי רְצוֹנְךָ בְּלִבָּב שְׁלָם'. ומבואר שכל מה שהקב"ה נתן לנו את יום הכיפורים, הוא ראשית כל כדי שנחדל ונפסיק מעושק ידינו, ורק אח"כ שנשוב גם לעשות את כל חוקיו ומשפטיו.

וזכורני ששנה אחת, במוצאי יוה"כ, שאלתי למו"ח רשכבה"ג מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל מה הביאור בכך שהקב"ה נתן לנו את כל יום הכיפורים רק 'למען נחדל מעושיך ידינו', וכי כל מטרת היום הקדוש הזה הוא לדבר זה?

מו"ח זצ"ל הביט בי בתמיהה, כאינו מבין מה אני שואל, ואמר לי בחיוך: 'אטו עושיך ידיים מילתא זוטרתא היא?!', וכי קלה היא בעיניך? וכי מטרה זו בלבד לא ראויה לתת לנו עבודה את יום הכיפורים?!...'

ויתכן שהסיבה לכך היא, כי הגזל הוא הכי מצוי תחת ידינו, כי אנו נמצאים כל הזמן בין הבריות, וזקוקים לכל מיני דברים, כגון שאנו רעבים ונמצאים בקונדיטוריה או בחנות, ולוקחים ואוכלים, או זקוקים לחפץ של השני, כגון עט או פטיש ולוקחים, ושוכחים להחזיר ח"ו, והרי זה גזל. אבל מי שנוהר בזה, חזקה שיזהר גם בשאר הדברים, כי מצוה גוררת מצוה.

בשו"ע או"ח ויו"ד כולם מהדרים, אך בחו"מ מחפשים קולות

ישנם רבים שבשעת נעילה כשאומרים קטע זה, הרי שהם רגועים ושננים, ובטוחים בעצמם שהם לא גזלו ואינם חייבים ממון לשום אדם, אך אינם יודעים שעל כל צעד ושעל אפשר להיכשל באיסור החמור של גזל, וצריכים אנו לדעת שהדבר מצוי מאד, בכל מיני פרטים שאנשים לוקחים ספרים מדוכני מכירות על דעת לשלם אח"כ, ובמשך הזמן הדבר פורח מזכרונם, וכן על זה הדרך, שלוקחים בהקפה או שמורים היתר לעצמם בכל מיני צורות שונות ומשונות.

נזכיר כאן דוגמא אחת, שבאה לשולחננו כמה פעמים, לגבי אנשים הנוסעים בתחבורה ציבורית ולא משלמים, ואומרים לעצמם שישלמו בהמשך ועוד שאר תירוצים, ולפני תקופה ניגש אלינו יהודי ושאלתו בפיו, שבמשך תקופה ארוכה נסע בכל רחבי הארץ ללא תיקוף ב'רב-קו', וכעת אינו זוכר כמה הוא חייב לכל חברה. והשבנו לו, כי אין עיצה ואין תבונה נגד ה', ועליו להחזיר את כל הכסף לחברות התחבורה, כפי שהוא משער שנסע ללא תשלום, כי בספק גזל אינו יוצא ידי חובה עד שיצא הספק מליבו.

והנה בזמננו אפשר דרא, ועם ישראל מקפידים על קלה כבחמורה בכל דבר, ואנו רואים אנשים שמוציאים כסף רב על מצוות בהידור, וכגון כעת לפני חג הסוכות, בני תורה אוגרים פרוטה לפרוטה כדי לרכוש סט ארבעת המינים מהודר עד למאד, וכן בשאר המצוות, כגון תפילין מהודרות, או מצות לחג הפסח וכיו"ב, קונים רק מאדם מוסמך לכשר ויר"ש, ולא מחפשים שום עיקולי ופשוטי. וכך גם בענייני המאכלים, כולם קונים את ההכשרים המהודרים ביותר, ואינם רוצים שום קולות, ואין אחד מציבור היראים שיאכל בשר 'כי שמע שמועה שזה כשר', ואשריהם ואשרי חלקם.

אך לדאבוננו, כשאנו מגיעים לחלק שו"ע חושן משפט, כאן נוצר קצת רפיון, והרבה נוטים לחפש קולות, וישנם רבים שפתאום מסתמכים על כל מיני שמועות שונות משונות, שרובם מעורב בהם דמיונות רבים.

והרי בחלק או"ח ויו"ד, גם אם אדם יסתמך על קולות, מסתמא לא יגיע לידי איסור ודאי, אלא יעבור על 'בעל נפש יחמיר על עצמו' וכדומה, אך כאן הדבר נוגע לאיסורי דאורייתא ממש, ואין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, ואפילו יום המיתה אינו

מכפר עד שירד לגלגול וישיב את כל הכסף עד הפרוטה האחרונה, ולצערנו דווקא בעניינים חמורים אלה אנשים מרשים לעצמם להסתמך על שמועות, וכגון 'פלוני אמר שאפשר לקחת', או 'אלמוני אמר שאפשר לעשות' קומבינה' זו וזו, ואין בזה שום חשש'.

דרשת הח"ח קודם תפילת נעילה

וידוע, שבעת מלחמת העולם הראשונה, הגיע מרן החפץ חיים זצ"ל לעיר סימיאטיץ יחד עם חלק מהישיבה, וביום הכיפורים שנת תרע"ז ביקש לומר כמה מילים קודם תפילת נעילה, כולם היו בטוחים שהח"ח יאמר דברי מוסר וכיבושין העומדים ברומו של עולם, כיאה לשעה נשגבה זו.

אך הח"ח, רוח אחרת הייתה עמו, ודיבר בפניהם על איסור גזל, וכך אמר: 'הרי עומדים אנו לפני גמר הדין, ובוודאי על עבירות שבין אדם למקום כבר חזר כל אחד מכם בתשובה, אבל על עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו, ויתכן שכל אחד מאיתנו לווה כסף ושכח לפרוע, ומה נעשה כעת, כיצד נאמר בתפילת נעילה למען נחדל מעושק ידינו?!...'

'לכן', אמר החפץ חיים, 'נפלה לי עצה, שכל אחד יקבע לו כעת יום, שבו הוא מקבל ע"ע לבדוק את פנקסיו, ואם יווכח שהוא חייב לאיזה אדם, יפרענו מיד. ואם קבלה זו תהא בלב שלם, היא תחשב כאילו כבר קיימנוה', הח"ח סיים את דרשתו וצווה להתחיל להתפלל תפילת נעילה.

אם קיבל על עצמו להשיב את כל הגזילות – נחשב שחזר בתשובה

והן אמנם דברי הח"ח מצד אחד נוקבים מאד, עד כמה נושא זה חמור ונורא, עד שהקדיש את כל דרשתו בזמן הקדוש הזה לנושא זה, אך מאידך דברי קדשו גם מרגיעים מעט, כי גם אדם שבמשך תקופה ארוכה זלזל בממון הזולת, וכעת היצר מייאשו באומרו כיצד תתחיל לפרוע לכל אלה שאתה חייב להם, בא הח"ח ומרגיעו, באמרו: עצם הדבר שתקבל ע"ע להשיב לאט לאט, ולברר למי אתה חייב וכמה, בזה גופא נחשב הדבר שחזרת בתשובה. אך כמובן בתנאי שאכן יבצע בפועל את כל מה שקיבל עצמו.

ולענ"ד נראה להביא ראייה ברורה ליסוד זה של הח"ח, שגם בגזל אם אדם קיבל ע"ע בלב שלם להשיב, הרי שזה נקרא תשובה, מדברי החלקת מחוקק (אה"ע סימן לח ס"ק מד) בשם רבינו ירוחם, לגבי הדין שהמקדש את האשה על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור, מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו. ולכאורה קשה, בשלמא בעבירות שבין אדם למקום אפשר לעשות תשובה בהרהור, אך לגבי עבירות שבין אדם לחברו, מה מועיל. ותירץ רבינו ירוחם, שאע"פ שאנו רואין הגזילה עדיין בידו, ולא מיקרי בעל תשובה עד שישליך השרץ מידו, מ"מ כיון שהסכים בדעתו להשיב, נקרא ג"כ צדיק.

הזלזול בממונות נובע מריבוי המותרות, ומחסרון ידיעה

ברצוני להמליץ לכל בן תורה לפתוח את ספרו של החפץ חיים שנקרא 'שפת תמים' (פרק א-ה) שם האריך הח"ח בדברים נוראים בענין עוון הגזל ומרמה, עד כמה יש ביד העוון הזה לעורר דין שמים עליו, ולחתום את גזר דינו יותר מכל העוונות, וגם תפילותיו אין מקובלות לפני ה' כל עוד שהגזל בידו, שאותה התפילה נקראת תפילה עכורה.

וכתב שם הח"ח שיש כמה גורמים לכך שאנשים מרמים בממון וגוזלים כסף, הסיבה הראשונה לכך היא כלשון קדשו: 'ריבוי ההוצאות ומותרי המלבושים שנעשו קבע בעוה"ר, וזה גורם לנו בזמננו את כל הצרות והתלאות, כי אדם שמרגיל את עצמו במותרות, אינו מתבונן על אחרית-דבר'.

[ונציין דוגמא אחת: בשנים האחרונות נכנסה 'מודה' לציבור שלנו, שגם אברכים שחיים בדלי דלות, צריכים לרכוש עגלה יוקרתית לתינוק שנולד. ולא מיבעיא שאם נכנסים לחובות עבור כך, שהדבר גרוע ביותר. אלא ישנם המחפשים כל מיני שיטות לקבל עגלה בחינם.

וכגון מה שפעם נשאלנו מיולדת, שקופת החולים נותנת הטבות ליולדות לקנות מוצרים שיש בהם צורך רפואי כל שהוא, וקופ"ח נותנת החזר כספי על כל קניה, ויש יולדות שאינן צריכות את המוצר, ולכן הן קונות עגלה יוקרתית, והחנות רושמת כאילו קנו מוצר רפואי, ומקבלים החזר מקופ"ח על העגלה. ושאלה האם מותר לנהוג כך. וכמובן השבנו שיש בזה גזל גמור, וזה ההיפך מאמו של רבי יהושע בן חנניה שהניחה את בנה בעריסה בביהמ"ד, והם מניחים את בנם בעריסה של גזל, עם כל ההשפעות הנוראיות].

סיבה נוספת מונה החפץ חיים מדוע אנשים מקילים ראש בממון הזולת, והיא 'חסרון ידיעה', שאנשים לא מספיק יודעים שכל פרוטה ופרוטה שלוקח מחבירו שלא כדין, הרי זה בכלל איסור גזל. ואמנם יצר הממון יעוור פקחים, ואדם מורה היתר לעצמו, אך מ"מ אדם ניכר בכיסו, שיגביר שכלו ויכבוש את יצרו, ויתרצה ברצון גמור לחיות חיי עוני, כדי שלא להיות רשע לפני המקום. ומה גם כי לפי האמת הברורה, דורשי ה' לא יחסרו כל טוב, וההולך בתום, ילך בטח, יעו"ש בכל דברי קדשו של הח"ח.

תופעת הנוער הנושר, בעקבות מה?

והנה בשנים האחרונות רואים לדאבוננו ילדים רבים שבגיל ההתבגרות הולכים שבי אחר תאוות יצרם הרע ופורקים עול מלכות שמים רח"ל. והדבר גורם עגמת וייסורי נפש נוראים, ונקיפות מצפון שלא ניתנות לתיאור אצל ההורים היקרים, שכל כך השקיעו וטיפחו בגידול הילדים,

עד שניתן להמליץ על כך את מאמר חז"ל במסכת סוטה (דף מט ע"ב): 'בעקבות משיחא חוצפא יסגא [החוצפה תרבה]...בן מנוול אב, בת קמה באמה... הבן אינו מתבייש מאביו', וכל זה רואים אנו בחוש גם בתופעה נוראה זו שהילדים יוצאים לתרבות רעה ושופכים קיתונות של בוז להוריהם, ועל כך המשיכה הגמרא ואמרה (שם): 'ועל מה יש לנו להישען, על אבינו שבשמים'.

וברצוני לציין כאן נקודה אחת השייכת לתופעה כאובה זו, והוא מה שכתב בספר 'אגרא דפרקא' (אות קכו) בשם הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב זיע"א, שרואים אנו

דבר תימה, שישנם כמה פעמים ילדים שבקטנותם הולכים לבית רבם ומתמידים בלימוד התורה, ומתפללים בכוונה, ועונים איש"ר ואמן, ומיישרים אורחותיהם. אך לצערינו, אח"כ כשגודלים מתהפכים ח"ו במידות גרועות ומבטלים התורה והתפילה, וצריך להבין כיצד נהיה מצב זה, הרי התורה שלמדו בקטנותם הוא הבל שאין בו חטא, כמו שאמרו חז"ל במסכת שבת (דף קיט ע"ב), והיה מראוי שזכות התורה הזו תעמוד למשען להם, ויוסיפו אומץ בנפשותם, כי מצוה גוררת מצוה.

וביאר הרה"ק מרימינוב זצ"ל, שבגלל שאבותיהם האכילו אותם ממון גזל שסיגלו לעצמם על ידי משא ומתן שאינו באמונה, ונתפטמו באיסורים, ושב להם לבשר מבשרם, ועל ידי זה נולדים להם תאוות ומידות גרועות. וכמו שמצאנו בזפק העוף, שמאחר ונהנה מן הגזל, לא נתקרב לגבי המזבח, כי לא לרצון, והגם שהעוף לא נצטווה במצוות, מ"מ השי"ת שונא חמס. והדברים מבהילים!

יכול אבא לשאול את עצמו ולייסר את נפשו כיצד ירד בנו מהדרך ויצא לתרבות רעה, ואינו יודע שהוא עצמו הביא עליו את כל הרעה על ידי שהאכילו בממון גזול, והמידות הרעות הללו עברו מהכסף אל נפשו הענוגה של הילד, והטביעו בה את חותמם.

אז אמנם בגזל ממש ב"ה איננו חשודים, שהרי איננו נכנסים לבית של מישהו אחר וגוזלים ח"ו, אך ישנם דוגמאות למכביר, שעושים הערמות למיניהם, בטענה ש'כולם' עושים כך, אך האמת שיש בזה גול גמור.

כיוצא בזה שמעתי שכ"ק האדמו"ר מצאנו קלויזנבורג זצ"ל היה אומר לחסידיו שלא יבואו לבקש ממנו ברכה על ילדיהם, כל עוד לא סידרו את החשבון במכולת ובחנות הירקות, ואמר: 'הרי בכך שאינכם משלמים את החוב בזמן, נאלץ המוכר לממן את הקניה שלכם מכספו, וזה נחשב שבניכם אוכלים אוכל גנוב, ואיך אתם רוצים שתהיה לכם הצלחה בחינוך הילדים?'

זהירות מבניית סוכות באופן המזיק ומסכן את הולכי רשות הרבים

כמו כן לקראת חג הסוכות הבעל"ט, ברצוני לעורר, על כך שישנם הבונים סוכות ברשות הרבים, וכגון על המדרכה ברחוב, וצריך לדעת שאין שום היתר לעשות כן, שהרי הוא גזול מבני רשות הרבים את דרכם ומעברם. ופעמים שכמעט מונעים לגמרי את המעבר, וגם אם אדם בודד יכול לעבור מן הצד בדוחק, הרי שנשים צדקניות שהולכות עם עגלת תינוק ומלוות בכמה ילדים רכים, נאלצות לרדת לכביש הסואן, ומסתכנות בכך עד למאד, ובכך עווננו חמור הרבה יותר. וגם אם אין לו היכן לבנות סוכה, עליו לטרוח ולבנות במקום רחוק יותר, ובלבד שלא יזיק ויסכן את בני רה"ר.

ובעיני ראיתי לפני שנים רבות את מרן הסטייפלער זצ"ל צועד ברחוב רבי עקיבא בדרכו לביתו, וכאשר היה צריך לחצות את דרכו ולהגיע לרחוב אחר, לא נכנס דרך חצרות הבתים, למרות שהיה בכך משום קיצור-דרך משמעותי, אלא האריך את פסיעותיו והלך בכביש הראשי, כדי לא להיכנס לחצר חברו שלא ברשות.

אחד מהדיירים שראה זאת, ניגש למרן זצ"ל וביקש ממנו שיעבור דרך חצר הבית שבו התגורר, אך מרן זצ"ל השיב לו: 'ההסכמה שלך אינה מועילה, כיון שצריך את הסכמת כל השכנים'. זכורני שבשעתו התפעלתי מאד ממעשה זה, הרי ברור שכל השכנים היו

מוכנים לשלם כסף כדי שגדול הדור יעבור בחצרם ויקדש את ביתם, ולמרות זאת חשש הקה"י לאיסור גזל, למרות שיש כ"כ הרבה צדדים להיתר ועל מי לסמוך.

כיוצא בזה מסופר על מרן החפץ חיים זצ"ל, שכאשר חזר פעם מן הישיבה לביתו, הבחין שבני הבית בנו עבורו מדרגה, כדי שיוכל להיכנס יותר בקלות. המדרגה הזו גלשה בכמה סנטימטרים אל הרחוב, ולכן אמר הח"ח 'לא אכנס לביתי, עד שיסתתרו את המדרגה, באופן שלא יהיה בה כל חשש גזל'. אותו צדיק, עמוד ההלכה של עם ישראל בדורות האחרונים, סירב ליהנות מחשש גזל, אע"פ שהיה זה גזל מהפולנים...

זהירותו המופלגת של מרן בעל ה'אבן האזל' זצ"ל בממון הזולת

ואם אנו מדברים על זהירותם של גדולי ישראל מן הגזל, אוסיף ואספר, כי בימים שלמדתי בת"ת 'עץ חיים' בירושלים, ראיתי כמה החמיר בענין זה מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל, כידוע כמה היה אותו גאון וצדיק שקוע בלימוד התורה באופן נורא, עד כאשר בלכתו ברחוב, לא הבחין בחפצים המונחים בדרך, ולא אחת אירע שנתקל בהם. והנה אירע פעם, שמרוב עומק עיונו, נכנס הגרא"ז בטעות לחצר ירושלמית, ובפותחו את הדלת, ברחו משם תרנגולת אחת, והחלה לרוץ במורד הכביש.

מי שלא ראה את ר' איסר זלמן, תופס את כל התורה שבראשו, ורץ ברחוב אחר התרנגולת במאמץ נואש להשיגה ולתופסה, לא ראה פחד אמיתי מעוון גזל מימיו. אותו גאון, שחשש שכניסתו לחצר הבריחה את התרנגולת, הבין שהאחריות לשלומה ולהשבתה למקומה מוטלת על כתפיו, ולכן לא חס על כבודו ובריאותו, והתרועץ אחר התרנגולת כדי להשיבה לחצר.

ופעם אחרת אירע, שבשל עומק עיונו בלימוד, נכנס ר' איסר זלמן היישר לתוך בור סיד, והצבע הלבן נדבק ונספג בבגדיו. כל אדם אחר ברגע זה, היה באופן מידי מנער את בגדיו, ומנסה לנקות אותם מהסיד שנספג בהם. אך הגרא"ז לא נע ולא זע ממקומו, עד שבעליו של הבור הגיע והוא ביקש ממנו מחילה על הסיד שנדבק בבגדיו.

אלה הן הנהגות הטובלות כל-כולן בבור סיד שאינו מאבד טיפה מיראת השמים שלו, דרגות נשגבות של קדוש עליון, שגם אם לא הכל מסוגלים להגיע אליהן, יש ללמוד מכך פרק בהלכות 'דין פרוטה כדין מאה'. הרי בוודאי שבציבור שלנו לא מצויים גזלנים וגנבים של ממש, אבל מאידך יש המוכנים להקל ראש בעניינים 'של מה בכך', של איזה חוב קטן לחנות או ככר לחם ששאל משכן, וכיו"ב. ואם חז"ל אמרו שדין פרוטה כדין מאה, אין להוסיף על כך פירושים וביאורים, פשוטו כמשמעו!

עצה נפלאה להינצל מגזל ומקפידות ממוניות!

וברצוני להוסיף עצה נפלאה של בעל האפיקי ים זצ"ל, שיש בכוחה גם למנוע גזל. פעמים רבות יש ויכוחים בין שכנים, בפרט בענייני ממונות, וקשה לעמוד בזה. האפיקי ים הציע רעיון נפלא, שכל אחד יעשה בביתו קופה ויקרא לה 'קופת שלום בית', וישים בתוכה כל חודש או כל תקופה סכום קטן של כסף, כגון כמה שקלים. עד שלאט לאט יצטבר שם סכום נכבד, וכל פעם שיתעורר ויכוח או ריב ומדון בין

השכנים, או שיהיה ויכוח אם הוא הזיק או לא, יהיה לו קל להוציא מקופה זו לצרכים אלו, ולא יהיה הדבר קשה בעיניו, כי בין כך כסף זה כבר הונח בצד לצורך מטרה זו, ולא עומד לשימושו הפרטית, ודברי פי חכם חן!

והוא תיקון למה שכתבה התורה על חטא דור המבול, כי מלאה הארץ חמס, ופירש הספורנו שכולם גוזלים זה את זה, יעו"ש. והפתרון הוא להקדיש קופת לדברים אלה, וכך יתן מיד את הכסף, ולא יכשל ח"ו בעוון גזל.

גם אדם שאינו זכאי, אם מזכה את הרבים – שכרו גדול מאד!

כעת ברצוני לעבור לנושא נוסף, לקראת יום הכיפורים הבעל"ט: לפני כמה שנים, נכנסתי לרשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל בערב יוה"כ, ושאלתי אותו על מה הוא מציע לעורר את הקהל לקראת יום הדין. ומרן בעל אילת השחר זצ"ל השיב 'זיכוי הרבים'!

ויש לבאר את דברי קדשו, דהנה כתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות תשובה ה"ז): 'כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלוקי ישראל, שנאמר עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלוקיכם, צועק ואינו נענה, שנאמר גם כי תרבו תפילה אינני שומע, ועושה מצוות וטורפין אותן בפניו, שנאמר מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי וכו'. ומקורו כנראה ממסכת ברכות (דף ה ע"ב) לגבי שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין לחבירו, טורפין לו תפילתו בפניו, וגם במסכת סוטה (דף כא ע"א) מצאנו שעבירה מכבה מצוה.

ומובא בשם מרן הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, שכל זה בשאר מצוות, אבל כאשר הרשע התעסק במצוות צדקה, לא טורפין את המצוה הזו. ומדוע, מפני שבמציאות היה מי שנהנה מהמצווה שעשה הרשע, והוא העני. וא"כ לא אכפת לנו שעושה המצוה היה רשע, מאחר והיה אדם אחר שנהנה מכך, מגיע לו שכר על כך.

ולכן גם לגבי זיכוי הרבים, גם אם מדובר באדם רשע שטורפין לו זכויותיו בפניו, מ"מ אם הוא מתעסק בזיכוי הרבים, יש רבים שנהנים ממנו, ומתחזקים ממנו, הרי שמגיע לו שכר על מצות זיכוי הרבים שעשה, כי במציאות אחרים התחזקו בגללו, ואין לך זכות גדולה מזו ליום הדין.

ויש לדעת, שכאשר אומרים 'זיכוי הרבים', אין הכוונה רק למי שמזכה אלפים ורבבות בהפצת דברי תורה וחיזוק, אלא גם אברך שלומד תורה בצניעות, ויושב בפינתו ושוקד על התורה בשמחה ובחשק, למרות כל הגזירות הניתכות על ראשו וכל הקשיים הגשמיים האופפים אותו, ומן הצד רואים אותו אחרים, ולוקחים ממנו דוגמא ומופת כיצד ללמוד, ונדבקים בהתלהבות שלו, או שמתפלל בכוונה ובדביקות ומגיע בזמן, ואחרים רואים ולומדים ממנו, הרי שגם הוא בשם 'מזכה הרבים' מוכתר.

הסגולה לרפואה מהמחלה הנוראה, המופיעה בהפטרת יום הכיפורים

כידוע, כל העולם כולו חל-ורועד מהמחלה הנוראה, כאשר לדאבוננו מדי שנה רבים חולים ואף מסתלקים לבית עולמם, ופעמים רבות מגיעים אלינו חולים במחלה הנוראה ורוצים סגולה ו'מרשם' ברור כיצד להירפא ממחלה זו.

וכמה פעמים הבאנו את דברי חז"ל הקדושים, שמו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל היה משנן אותם באוזנינו, הדברים מוסבים על הפסוקים המופיעים בהפטרה של יום הכיפורים (ישעיה נח, ז): 'הָלוּא פֶּרֶס לָרָעַב לַחֲמֶה, וְעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בֵּית, כִּי תִרְאֶה עֶרֶם וְכִסִּיתוֹ, וּמִבְּשָׁרָךְ לֹא תִתְעַלֵּם', אז ממשיך הפסוק (פסוק ח): 'אֲזַיִבֶּקֶע כְּשַׁחַר אֲוֶרֶךְ וְאַרְכֶּתָּהּ מִהֶרָה תִּצְמַח וְהָלַךְ לִפְנֵיךְ צִדְקָה כְּבוֹד ה' יִאֲסָפָה'.

ועל כך אמרו חז"ל בתנא דבי אליהו (רבה, פרק כז): 'כי תראה ערום וכיסיתו, כיצד (פירוש, וכי בני אדם הולכים ללא בגדים), אלא אם ראית אדם שאין בו דברי תורה, הכניסהו לביתך ולמדהו קריאת שמע ותפילה, ולמדהו פסוק אחד בכל יום, או הלכה אחת, וזרזהו במצוות, לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצוות, והוא דומה למי שהוא ערום'.

יוצא אפוא, כך נראה לענ"ד, שהרוצה להחלים ממחלתו ולהיות בריא ושלם, יש לנו כאן דברים מפורשים בתורה הקדושה, הוא צריך להתאמץ לקיים את דברי הפסוק, ולזכות את הרבים, על ידי שיקרב בני אדם שאין בהם דברי תורה, וילמד אותם פסוק אחד או הלכה אחת, או אז יזכה שיקויים בו מה שנאמר בהמשך הפסוקים: 'אז יבקע כשחר אורך, וארוכתך מהרה תצמח', הפסוק מדגיש שהרפואה בוא-תבוא 'מהרה', דהיינו באופן מפתיע ומהיר!

אם תוציא יקר מזולל – כפי תהיה

ומצאנו שני מקורות נוספים בגמ' ליסוד זה, ראשית מה שמצאנו במסכת בבא מציעא (דף פה ע"א), כל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקב"ה גוזר גזירה – מבטלה בשבילו, שנאמר (ירמיה טו, יט) **ואם תוציא יקר מזולל** [היינו להוציא תלמיד חכם מעם הארץ] – **כפי תהיה**, היינו שהקב"ה גוזר גזירה, ואתה מבטלה.

וכמו שביאר שם המהרש"א שהמלמד תורה לבן עם הארץ עושה שינוי בטבע העולם, שבאופן טבעי היה בנו של ע"ה נעשה ע"ה כמו אביו, וכנגד זה זוכה לכך שיוכל הוא לשנות את טבע העולם, ולבטל גזירות רעות.

ועוד רגילים אנו לצטט את דברי חז"ל הק' במסכת בבא בתרא (דף י ע"א), אמר רבי יוחנן, מאי כתיב מלווה ה' חונן דל (משלי יט, יז), אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול עבד לווה לאיש ממלווה. ופירש רש"י שם: 'מלווה ה' חונן דל. **החונן דלים, נעשה מלווה להקב"ה, וכתוב ועבד לווה לאיש מלווה**, עכ"ל.

כלומר, שמשמע מהפסוק שכל מי שחונן דלים – נעשה מלווה להקב"ה, ויוצא שהקב"ה כביכול נהיה לווה שלו ומשועבד אליו, וזה דבר שאי אפשר לאומרו. ולכן מי שעושה צדקה וחסד עם יתומים, שהם דלים, הקב"ה נהיה לו "עבד לווה לאיש מלווה". ומה שיבקש הקב"ה יעשה עבורו!

אם הרועה מבחין שהכבשה מביאה תועלת, הוא משאירה בחיים

ויש להוסיף, שהרי אנו אומרים בתפילת 'ונתנה תוקף': 'כבקרת רועה עדרו, מעביר צאנו תחת שבטו, כן תעביר ותספור ותמנה ותפקוד נפש כל חי, ותחתוך קצבה לכל בריותיך, ותכתוב את גזר דינם'. ונראה לפרש, שמונח בדימוי לרועה המבקר את צאנו

מוסר השכל עצום ונורא, שהרי כיצד מבקר הרועה את צאנו, וכיצד הוא בודק אותם האם הם ראויים להמשיך לחיות, או שמא מתאימים הם יותר לבית השחיטה?

והתשובה היא שאם הכבש נותן פריז, אם הוא ממשיך לתת חלב, והצמר שלו מחמם את הבריות, הרי שהרועה ישאיר אותו בעדרו, אבל ברגע שהכבש הפסיק לתת חלב, וגם צמרו אינו פורה כפי שהיה בעבר, הוא יובל מיידית לבית השחיטה. אך יש להוסיף, שישנם מקרים שגם כאשר רועה החליט לקחת כבשה מסויימת לשחיטה, משום שהיא איננה מביאה עוד תועלת, אך ברגע האחרון הוא נסוג מכך, וזאת כאשר הוא מבחין שהיא מעוברת, ואז גם אם לא שווה להשאיר את הכבשה עצמה בחיים, בכל זאת הוא לא ישחטנה, בגלל הוולד שעתידי להיוולד ממנה.

הרי לנו כלל גדול ויסוד-מוסר בדרכי שמים, אם האדם מוכיח את פריזו, וממשיך לתרום מכישוריו ומזכה את הרבים, מחמם את הבריות ב'צמרו', וגורם להרבות כבוד שם שמים בעולם, לאדם כזה נותנים חיים. ודבר זה צריך ללמדנו לקח עצום, שגם אם ח"ו נגזר על האדם גזר דין מוות, שייך שהבורא ית"ש יחליט בסופו של דבר להשאירו בחיים, בגלל ה'וולדות' העתידיים להיוולד מאדם זה. 'וולדות' אלו אינם חייבים להיות דווקא בניו או בנותיו, אלא כל מי שמתקרב למצוות בגללו, וכל מי שמביא תועלת כל שהיא לאחרים ברוחניות או בגשמיות, הרי שנחשב כ'בעל וולדות', ותהיה לו זכות להינצל ממוות לחיים.

יעזרנו השי"ת שנזכה לשוב אליו בתשובה שלימה, ונזכה לחדול באמת מעושינו, ובד בבד לזכות את הרבים בכל צורה ואופן, ולקרב הלבבות לאבינו שבשמים, ועי"ז נזכה להיכתב ולהיחתם בספרן של צדיקים גמורים, לשנה טובה ומבורכת, לחיים טובים ולשלום, שימלא השי"ת כל משאלות לבבנו לטובה ולברכה, לנו ולכל ישראל אכי"ר!